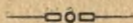

289805

DR. W. FILDERMAN

PRO DOMO MEA

RECTIFICĂRI

AUTOBIOGRAFIE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

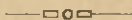
-CULTURA ROMÂNEASCĂ-, S. A. R.

INSTITUT DE EDITURĂ — BUCUREȘTI, 1 — STRADA PITAGORA No. 18

795304-26050

DR. W. FILDERMAN

PRO DOMO MEA

RECTIFICĂRI

AUTOBIOGRAFIE Library Cluj

-CULTURA ROMÂNEASCĂ-, S. A. R.
INSTITUT DE EDITURĂ — BUCUREȘTI, I — STRADA PITAGORA No. 18

289805

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RECTIFICĂRI

Am fost solicitat de ziarul „CURENTUL” să răspund la o anchetă. Răspunsurile unui coleg al meu și al meu, în special, au provocat o violentă polemică.

Răspunsul meu a apărut dimineața în „CURENTUL”. În ziarele de după prânz am și fost atacat. Avut-au criticii mei timpul necesar unei citiri atente? Fără îndoială că nu.

Așa se explică de ce *unii* nu m’au înțeles, căci *alții* sunt sigur că n’au voit să mă înțeleagă.

Amintesc un episod dela începuturile creștinismului. Episcopii creștini condamnați, au trimis Împăratului Iulian fragmente din literatura creștină. Împăratul le-a răspuns:

„Am citit, am înțeles, am condamnat!”

Episcopii replicară împăratului:

„Ați citit, n’ați înțeles, căci n’ați fi condamnat”.

Fiind în străinătate când au apărut atacurile îndreptate contra mea, am aflat cu întârziere de modul cum au fost răstălmăcite declarațiile mele. Am trimis imediat ziarului „CURENTUL” un răspuns. Inserarea lui a fost refuzată, cu toate că trebuia să

fie admisă, nu numai pe baza dreptului legal de apărare, dar și pe baza elementarei datorii a gazdei de a îngădui unuia dintre invitații săi, insultați în casa sa, să se apere.

Răspunsul meu a fost publicat numai în „CURIERUL ISRAELIT”.

Neavând alt mijloc de a-l aduce la cunoștința publicului românesc, mă văd silit să iau calea unor broșuri, dintre cari prima este cea de față.

Atacurile s’au îndreptat împotriva populației evreești ca și împotriva mea.

Voiu încerca să răspund și la unele și la celelalte.

În broșura aceasta mă văd nevoit să vorbesc și despre mine. De mult voiam să-mi scriu memoriile dar niciodată n’am găsit răgazul necesar.

Silit de împrejurări, m’am hotărît să-mi fac o scurtă autobiografie.

Faptul unor acuzări nedrepte poate apărea fără importanță în ochii multora dela noi — în ce mă privește, însă, eu nu pot suporta nici un moment ca sentimentele mele să fie puse la îndoială. Ar fi poate de ajuns să reamintesc că și populația evreească și eu personal am fost cinstiți de înfăptuitorul României Mari, de către Regele Ferdinand; că marii bărbați de stat români, Ionel și Vintilă Brătianu m’au ales să candidez pe aceeași listă cu ei—și nimeni nu va admite că Ionel și Vintilă Brătianu erau oameni cari să întindă mâna, necum să candideze alături de un om al cărui patriotism n’a fost pus la încercare; atât populația israelită cât și eu personal *am fost cinstiți chiar de către*

d. profesor Iorga. Dar generația nouă mă cunoaște azi mai puțin după actele și faptele mele decât după svonorile ce s'au pus în circulație pe seama mea. Aceasta se datorează unei părți din presă și unora din grupările politice cari, pretextând interese superioare, s'au obișnuit să le lanseze, după nevoile propagandei lor, iar nu după adevăr.

Iată textul articolului meu „Rectificări”, apărut în „CURIERUL ISRAELIT” din 6 Septembrie 1937, la care adaug câteva noi observațiuni puse în notă.

R E C T I F I C Ă R I

„In introducerea răspunsului meu la ancheta ziarului „Curentul” — dintr'o eroare de tipar desigur — s'au schimbat două rânduri, din care cauză mi se poate atribui o intenție contrarie celei pe care am exprimat-o.

Textul din „Curentul” mă face să declar că ancheta:

„Nu are în vedere Palestina ci România, n'are în vedere nevoi ale României”.

Or, textul meu spunea dimpotrivă că ancheta:

„N'are în vedere Palestina ci România; n'are în vedere nevoi ale Palestinei, ci presupuse nevoi ale României”.

Am luat cunoștință cu vie satisfacție atât de aprecierile obiective ale unor ziare, cât și de violențele de limbaj ale altora.

În ce privește violențele, ele dovedesc odată mai mult că argumentația mea a dărâmat o legendă. Că în neputință de a reconstrui ceea ce am dărâmat,

„detractorilor mei nu le-a rămas decât calea insul-
telor.

Insultele și violențele n'au fost însă de când lu-
mea argumente, ci dovada lipsei de argumente.

Ziarul „*Porunca Vremii*” din 13 August c., în-
tr'un articol intitulat „*Români nu simțiți cum vă ard
obraji*” a falsificat numeroase *citate* făcute de mine,
atribuindu-mi-le mie, cu toate că eu, comentând prop-
aganda antisemită, arătam că ea distrage opinia
publică românească dela adevăr, dela realitate. Și,
pentru a dovedi aceasta, am rezumat o serie de
constatări și declarații făcute de fruntași ai științei
și politicei românești, *toți români* și toți naționa-
liști, însă *naționaliști adevărați*, naționaliști cari văd
soluția problemelor naționale, nu în distrugerea e-
vreilor, ci în întărirea românilor.

Ziarul „*Porunca Vremii*” pretinde între altele că
eu aș fi scris în „*Curentul*” că „*silvicultorii noștri
sunt proști*” și că, din cauza prostiei lor, se distrug
pădurile. Or, eu am spus cu totul altceva. Am a-
mintit că la chestionarul „Confederației Asociațiunilor
de profesioniști intelectuali”, „Asociația silvicultori-
lor” a răspuns că nu avem în *deajuns* silvicultori
și că din cauza *numărului lor insuficient* se distrug
pădurile. Dar în afișul din aceeași zi al „*Poruncii
Vremii*” se pretindea că eu aș fi afirmat că românii
sunt un popor de degenerați, de debili mintali și de
leneși.

Este o minciună sfruntată. Eu am reprodus ceea
ce o somitate a științei românești, d. prof. Marius
Georgescu, a declarat în Senatul țării, arătând că

„este lipsă de medici și că starea sănătății publice este atât de proastă din cauza lipsei de medici, încât, dacă nu se va remedia această lipsă, poporul român este amenințat de cele mai grele primejdii.

De ce am reamintit în articolul meu din „*Curentul*” ceea ce au constatat adevărații patrioți și oameni de știință români? Pentru că acum 12 ani, în lucrarea mea, „*Adevărul asupra problemei evreești din România*”, am scris că dacă se va lăsa liberă propaganda naționalistă care tinde să distrugă popoarele conlocuitoare, *în loc să se întărească românii*, se va ajunge la primejduirea poporului român, fiindcă tineretul, în loc să se ocupe de carte, se ocupă de spargerea geamurilor.

O țară nu poate progresa și un popor nu se poate menține, dacă nu are o elită formată din cel puțin 2 la sută din populația totală a țării. *Acesta este un axiom științific*. Oricare ar fi forma de guvernământ într'un Stat — monarhie absolută sau constituțională, republică sau dictatură — dacă elita unei țări este inferioară proporției de 2 la sută, existența Statului și a poporului este amenințată.

Or, când toate asociațiile de profesioniști spun că ne lipsesc medici, agronomi, silvicultori, veterinari, etc., mi se pare că a ne plânge de o pleoră de intelectuali, este o crimă contra țării. A distrage atenția dela adevăratele probleme de stat spre a o concentra la problema evreească, este a pune carul înaintea boilor”.

SĂ RESTABILIM ADEVĂRUL

„D-l profesor Iorga a văzut în articolul d-lui Mișu Weissman și în al meu — între altele — intențiunea *„de a face din România un vast teritoriu de indigeni, în parte proști, în parte corupți, în care se poate coloniza”*.

Sunt trei afirmațiuni toate potrivnice celor ce am afirmat eu. Și după câte îmi amintesc, nici d. Mișu Weissman n'a făcut vreuna din aceste afirmațiuni.

1. *N'am spus că indigenii sunt în parte proști. Dimpotrivă, am spus că antisemiții, îi consideră ca atare teritoriu cu indigeni, în parte proști, și că eu am o părere mult mai înaltă despre poporul român.*

În adevăr, am scris că acuzația că evreii ar constitui o primejdie națională implică o exagerare a calităților evreilor și o voită micșorare a calităților românilor. Am adăogat că nici evreii nu merită această cinste, nici românii această injurie.

Am accentuat că dacă românii din cele două mici principate românești de odinioară au reușit, într'un timp atât de scurt, să *parcurească o evoluție* care să le ducă la *ascensiunea* României, este cea mai bună dovadă de înaltele calități ale poporului român și de netemeinicia temerii că evreii ar putea să fie o primejdie pentru România (I, a, b).

I. a) Am fost atacat fiindcă am declarat că nu există chestiune evreească și că afirmația contrară a antisemiților ar fi rezultatul unei obsesii. Am fost acuzat că neg evidența. Acuzatorii mei, însă, au uitat un lucru. *Nu eu am făcut constatarea ce mi se atribue*, ci însuși ziarul „Curentul”. În adevăr, a 4-a întrebare din ancheta „Curentului” sună:

„Până acum însă, una din atitudinile comune tu-

2. „N'am spus că românii sunt în parte corupți. Dimpotrivă, am spus că afirmațiile antisemiților, cum că sute de mii de evrei străini ar fi năvălit în țară după război și prin falsuri ar fi dobândit cetățenia română, sunt inexacte.

turor guvernelor a fost negarea existenței unei probleme evreești în România. Astăzi chiar cei cari o neagă, o neagă cu jumătate voce, fiindcă și unii din exponenții spiritali ai populațiunii evreești recunosc existența unui prea mare număr de evrei în România”.

Ei bine, ce păcat am comis că m'am raliat punctului de vedere al „*turor guvernelor*” românești?

b) Am mai adăugat că evreii sunt utili țării, căci ei pregătesc cadrele pentru restabilirea românului în meșteșug, comerț și industrie și că deci, și din acest punct de vedere, o eliminare a lor nu poate fi folositoare. Spre a dovedi aceasta, arătam în răspunsul dat ziarului „*Curentul*” că am publicat o statistică nominală a personalului din întreprinderile evreești din Vechiul Regat, dovedind că de pildă, patronii evrei din București întrebuițează 24½% ucenici, calfe și lucrători evrei și 75 jum. la sută ucenici, calfe și lucrători români de sânge. O dovadă mai mult că evreul român prețuește înaltele calități de inteligență și muncă ale lucrătorilor români. Ceeace răstoarnă și acuzarea antisemită că evreul se izolează economiceste.

Adaug, că în „*Curierul Israelit*” din 5 Octombrie 1937, s'a publicat statistica orașului Bârlad, din care se constată că 27 patroni evrei întrebuițează numai 4 evrei, față de 67 români de sânge, deci patronii evrei întrebuițează 5,14% evrei și 94,86% români. În acelaș ziar, în numărul din 10 Octombrie 1937, s'a publicat statistica orașului Tecuci. Aici, 15 patroni evrei întrebuițează 47 creștini și 1 singur evreu. Ei întrebuițează deci 97,01% creștini și 2,99% evrei. La R.-Sărat 14 patroni evrei întrebuițează 60 creștini și 2 evrei deci 97,76% creștini și 3,24% evrei. Și tot așa pretutindeni în Vechiul Regat.

Subliniez că, pentru a da acestor statistici garanția sincerității, am publicat numele, pronumele, meșteșugul și adresa patronilor evrei, precum și numele și pronumele ucenicilor și lucrătorilor creștini, pentru ca oricine să poată verifica sinceritatea ei.

Și deși publicarea acestei statistici dovedea că eu socotesc că românii au inițiativă și pricepere în meșteșuguri și negoț, am fost acuzat că am voit să dovedesc „lipsa de orice inițiativă și pricepere mai ales în mește-

„Precizând care este—după statisticile oficiale— numărul evreilor români și care este—după aceleași statistici — numărul străinilor, am procedat așa cum trebuie să procedeze oricine este pătruns de valoarea unei statistici oficiale și de respectul ce se cuvine lucrării unei instituții de stat. Trebuie să-mi exprim surprinderea că atunci când cineva consideră bună opera forurilor oficiale este denunțat că le atacă, pe când aceia cari le atacă în adevăr, se prezintă ca apărători ai țării...

CINE INSULTĂ ȚARA

Dar chiar în polemica ce s'a iscat în jurul răspunsului meu, s'a repetat acuzarea împotriva forurilor oficiale. Iată ce scria d. dr. Ilie Rădulescu în „*Porunca Vremii*” din 13 August, comentând afirmațiunea mea că nu sunt decât 800.000 evrei în România:

„Poți să-i spui lui Filderman că minte? Nu! Filderman te poate lua de guler și plesni în obraz cu *falsurile recensământului general al populației*... Și dacă îndrăznești să ceri o lămurire la recensământ, ți se va răspunde: n'o putem da, este secret de stat. Cel mult în surdină democraților li se spune: „*Ce tot vorbesc huliganii ăia de primejdia jidovească? Evreii nu sunt în țară decât 762.000 suflete. Mai*

șuguri și negoț, a poporului românesc”. iar evreii au fost acuzați că se izolează, acaparează, elimină pe români, că trebuie boicotați, când apare evident că boicotul lor va avea de urmare odată cu distrugerea lor și distrugerea acestor lucrători creștini. Aceștia fiind mai numeroși decât patronii evrei distruși, în ultimă analiză va suferi un număr de români mai mare decât numărul de evrei eliminați prin boicot.

„puțin decât erau în 1912 pe actualul teritoriu al României”...

„Cert este însă un lucru: Filderman, cu certificate oficiale în mână poate să ne spună oricând, că noi suntem aceia cari mințim și cari agităm criminal fără împotriva jidanilor. Deși el este acela care stă pe minciună, pe fals, la care și-a luat ca aliat bun, însăși ticăloșia și perfidia oficială”.

Iată cine acuză administrația țării de corupție, și de falsuri. Vasăzică este clar: Insuși directorul „Poruncii Vremii” este de acord, că dacă n’ar fi în România decât 762 mii evrei, n’ar exista primejdia evreească. Pentru ca să fie primejdie, d-sa ține cu tot dinadinsul să acuze de fals toată administrația țării.

D-l dr. I. Radulescu uită însă un lucru. Eu nu m’am referit numai la statistica Institutului demografic pe care-l atacă.

Eu am scris că aceiași cifră o indică, „toate statisticile ante-belice și post-belice”, adică pentru anii dinainte de război, statistica austriacă pentru Bucovina, cea ungară pentru Transilvania și Banat, cea rusească pentru Basarabia; cea românească pentru Vechiul Regat. Apoi toate statisticile României Mari de după război, și cele anterioare înființării Institutului de statistică, și cele posterioare.

Vasăzică teza mea pleacă dela statisticile oficiale; pe când teza antisemită pleacă dela ideia că statisticile oficiale sunt false.

Cei ce pot judeca, să judece!

Pentru cei ce nu mai pot judeca, dar fiind de bună credință vor să se convingă de adevăr, mă ofer

„să facem o probă contradictorie. Sunt gata să depun la Banca Națională a României o sumă egală cu aceea pe care o vor depune antisemiții, și cu acești bani să facem împreună o statistică pe care nimeni nu o va bănuși falsă, dar să terminăm odată cu legendele (II).

3. *N'am spus niciodată că poate fi vorba de o colonizare a României cu evrei*". În răspunsul meu din „Curentul”, după ce pe baza statisticilor oficiale am arătat că nu există în țară 500.000 evrei refugiați, am adăugat că:

„Parchetul poate și trebuie să cerceteze, să des-

II. În răspunsul ce am dat ziarului „Curentul” bazat pe cifreele oficiale, am susținut că nu există chestiune evreească. Antisemiții au socotit că această declarațiune a mea, ar fi o declarație de război. Curioasă judecată! *Cum poate fi declarat provocator acela care, de acord cu toate guvernele țării, neagă existența unui conflict?*

Antisemiții ne declară război, spunând că există o chestiune evreească. Ei afirmă, după aprecieri personale, nesprîjinite de nici o cercetare oficială sau particulară, că ar fi în țară 2—3 milioane de evrei și 500.000 evrei refugiați străini.

Eu mă sprijin pe toate statisticile de dinaintea războiului și pe toate statisticile de după război, inclusiv pe recensământul făcut sub ministeriatul de interne al d-lui O. Goga. Bazat pe aceste date oficiale, răspund că nu sunt în țară nici 800.000 evrei și nu sunt decât câteva mii refugiați evrei.

Susținându-și afirmațiunile împotriva statisticilor oficiale, antisemiții acuză de necinste toate organele de pază și de conducere a țării. Ei acuză și pe cei 60.000 intelectuali români cari, după declarațiunile d-lui Mănuilă, au făcut ultimul recensământ și chiar pe d-l Goga care a făcut unul din recensămintele pe care mă sprijin; ei acuză armata care păzește granițele țării; ei acuză administrația civilă. În loc ca toți aceștia să se considere calomniați de către antisemiți, sunt acuzat eu și calificat drept calomniator, fiindcă mă supun legilor țării și am încredere în corectitudinea acelor cari reprezintă instituțiile ei.

„copere și să facă să se pedepsească pe oricine a devenit cetățean prin fraudă, ca și pe oricine a ajutat la săvârșirea acestei fraude”.

Iar în ce privește rămânerea acestora în țară, am scris textual că: „Dorința României de a trimete la urma lor pe refugiați este legitimă”.

Departa deci de a recomanda o colonizare, am cerut o pedepsire și am socotit legitimă o expulzare” (III).

III. N'am fost întrebat dacă ar fi preferabil ca țările românești să fi fost locuite numai de români. Am fost întrebat dacă — așa cum este locuită România — socotesc utilă o emigrare masivă a evreilor români și a refugiaților. Am răspuns în ce privește refugiații că e dreptul țării să-i trimeată la urma lor. În ceea ce privește pe cetățenii români, am repetat — ceea ce am scris în 1925 în „Adevărul asupra problemei evreești din România” și fără ca d-l Iorga sau altcineva să fi protestat—fiindcă este o chestie dintre cele mai elementare în științele politice și economice — că, *dată fiind suprafața țării, resursele și populația ei*, o emigrare ar fi dăunătoare dezvoltării ei. Am adăogat, însă, că guvernul român are interesul de a susține o cât mai largă imigrație evreească în Palestina „*fie că se urmărește și emigrarea unui număr de evrei, fie că se urmărește numai consolidarea intereselor economice românești*”.

Așa dar, deși am spus că e dreptul guvernului să expulzeze pe refugiați, deși am spus că e dreptul lui să judece dacă e utilă o despopulare a țării de evreii pământeni, am fost acuzat că mă opun la o emigrare evreească, ba mai mult că vreau să colonizez România cu evreii din lume!..

Țin să adaog că d-l Profesor Iorga a fost de acord cu părerea mea și „*Neamul Românesc*” este — și astăzi — de acord cu părerea mea.

În adevăr, iată ce a publicat „*Neamul Românesc*” din 24 August 1937 sub titlul „Scăderea Populației”, sub semnătura d-lui I. Agârbiceanu:

„Are și România un astfel de Oficiu al statisticii, „sau al numărătoarei poporului. Datele ce le publică „sânt foarte îngrijorătoare de câțiva ani încoace. Din

4. „N'am spus că evreii nu ar arăta recunoștință României.

În articolul meu, am spus tocmai contrariul, când, după ce am arătat, că fie că de către guvernele noastre „se urmărește și emigrarea unui număr de evrei, fie că se urmărește numai consolidarea intereselor economice românești”, adică chiar dacă se socotește că sunt prea mulți evrei în România și se urmărește o politică de emigrare masivă:

„Evreii români au dus și vor duce cu ei dragostea de țară și de produsele ei, așa cum au dus-o și au păstrat-o timp de decenii evreii români din America” (IV).

„răbojul lor se vede că în anii din urmă numărul locuitorilor din România sporește foarte încet. Și ce este mai dureros în unele ținuturi, numărul Românilor, mai ales, e într'o neconținută scădere.

„În țara noastră avem azi peste nouăsprezece milioane de locuitori. România este însă o țară care poate hrăni cel puțin de două ori atâția oameni. În țara noastră ar fi ca locuitorii să fie din an în an tot mai mulți și nu prin venirea străinilor în țara noastră ci prin creșterea numărului celor cari sânt cetățeni români și în primul rând al Românilor de neam”.

Ziarul „Neamul Românesc” susține deci că țara are interesul de a-și mări populația „prin creșterea numărului celor cari sânt cetățeni”, deci că emigrarea unor cetățeni este dăunătoare țării!

Aștept ca cei ce m'au atacat pe această temă să-l atace și pe d-l Agârbiceanu și redacția „Neamului Românesc”.

IV. Iată ce a spus însuși d-l Iorga despre dragostea evreilor originari din Vechiul Regal plecați în America:

„Plec cu cea mai bună impresie asupra solidarității românești pe care am constatat-o aicea. Tot gândul meu va fi cum pot să fiu util tuturor. Nu pot să fiu în deajuns de recunoșcător aceluia cari m'au primit cu astfel de sentimente. Am găsit la colonia evreilor români, despre Țară, sentimente

„Așa dar, am spus exact contrariul de tot ce mi se atribuie de către aceia cari au ținut cu orice preț să polemizeze.

Să cred că nu m'am exprimat destul de clar? Acum, însă, când am scos în relief punctele socotite vulnerabile din expunerea mea, nădăjduesc că voi fi înțeles. De altfel, voi reveni și cu dovezi în ce

„atât de vii încât oricine s'ar induioșa.

„*Contrar părerilor răspândite în Țară, Evreii, de parte de a ponegri Țara, caută la orice ocazie să scoată la iveală, cu dragoste, caracteristicile neamului și ale Țării. Am putut constata aceasta și cu prilejul vizitării cartierelor lor, unde la fiecare pas întâlnești scrisul și graiul nostru.* (Comunicare adresată presei române din America, de către d. profesor Iorga la 11 Februarie 1930, publicată în ziarul „America” din Cleveland Ohio).

Iată ce a spus și S. S. Patriarhul Dr. Miron Cristea în 1927 despre evreii români *originari din Transilvania și plecați în Palestina*:

„Eram curios a cerceta și eu asemenea colonii „deși timpul pentru această călătorie îmi era foarte „restrâns. M'a atras mai ales numele unei colonii „Transilvania” dincolo de Nazaret în Galileia. Știam „că trebuie să fie evrei din patria mea. Bucuria tu- „turora când m'au văzut, era extraordinară și sin- „ceră. Toți erau transilvăneni. Vorbeau perfect româ- „nește: tineri și bătrâni, bărbați și femei. Unii poate „nici nu știau altă limbă. Cuvintele de bunăvenire „erau cuvântări frumoase. Flori, mâncare, băuturi „răcoritoare oferite mie și suitei mele, erau date „din toată inima..

„Toți erau vădit emoționați și priveau în mine un „părinte sufletesc și al lor. Răspunsul meu și sfatu- „rile date i-au mișcat până la lacrimi. Iară despăr- „țirea a fost direct sentimentală. Cei mai mulți plân- „geau cu lacrimi, nu că le-ar merge rău, căci aveau „lanuri bogate și grâu ca aurul. Dar i-a cuprins „nostalgia de locul nașterii care, la evrei, e un senti- „ment foarte adânc”.

„privește sentimentele mele și ale populației evreești în general.

În ce privește răspunsurile d-lui prof. Iorga, din seria intitulată „*Judaica*” și publicarea din nou a studiului d-sale despre trecutul evreilor, voi răspunde pe temeiul mărturiilor istorice.

Deocamdată pot să spun că publicarea din nou a studiului d-sale, pe care eu l-am citit, studiat și adnotat de mult, o salut cu mulțumire. Pentru că eu citesc cu răbdare și răspund cu grija adevărului istoric”.

de Dr. W. FILDERMAN

În rezumat dar, răspunsul meu cuprindea două părți: una principală, personală și de actualitate; alta, accesorie, generală și oarecum viitoare.

Prima este partea, în care dovedeam că cele patru acușări ce mi s'au adus mie personal, n'au fost numai neîntemeiate, dar evident contrarii textului meu. A doua, este partea în care spuneam că aștept terminarea seriei „*Judaica*” și publicarea din nou a studiului d-lui profesor Iorga despre trecutul evreilor în țară, pentru a răspunde pe temeiul mărturiilor istorice.

Toată presa, care mă atacase cu o vehemență neobișnuită, a binevoit să păstreze o tăcere mormântală asupra acestor rectificări ale mele, așa cum se practică la noi complotul tăcerii, când adevărul devine prea supărător.

„Neamul românesc” care reprodușese un răspuns

dat de ziarul evreesc „Renașterea noastră” n'a binevoit să reproducă și răspunsul meu.

Singur, d-l profesor Iorga a binevoit să-mi răspundă în „*Neamul Românesc*” din 19 Sept. 1937.

După o introducere în care declară că „*a avut, crede, dreptul să arate în cruda lor realitate pagubele aduse vieții noastre naționale*” de invazia evreească, mărturisește că spera că „o tăcere de bună cuviință va întâmpina aceste observații” și răspunde astfel rectificărilor mele: „In adevăr, unul — indiferent care din cele două condeie — și răspunde: „El n'a tratat pe Români de incapabili și corupți ci a prezentat numai isprava pe care, fără aceste păcate ale noastre, cum oare ar fi putut-o săvârși? Și transformat în istoric anunță că va răsturna aserțiuni sprijinite fiecare din ele pe texte. Acest Macabeu belicos e interesant. Il aștept”.

De acord cu d-l Iorga, cred că nu se poate contesta nimănui *dreptul* de a arăta pagubele ce e convins că s'au adus țării de către unele popoare conlocuitoare; dar cred că nimeni — și acuzatorii mai puțin ca oricine — pot contesta popoarelor acuzate dreptul de a se apăra — și mai puțin, încă, pot califica faptul apărării drept o lipsă de bunăcuviință, *mai cu seamă când acuzatorii de astăzi sunt ei înșiși apărătorii de eri.*

Legea presei obligă la înserarea apărării. Legile penale obligă să se numească apărător din oficiu celor mai odioși asasini sau trădători. Societatea noastră este *astăzi*, în așa fel organizată încât nu conține o acuzare fără apărare, fiindcă numai cel ce

ascultă ambele părți este în situația să judece în cunoștință de cauză.

Filosofia politică și juridică merge chiar mai departe și recomandă să ne păzim de a condamna fără milă pe cei ce gândesc altfel decât noi.

Și eu personal și evreii din România am fost condamnați fără milă, fiindcă gândim la fel cu toate guvernele țării, dar altfel decât gândesc — *astăzi* — unii. Crede în adevăr marele nostru istoric că putem fi condamnați fără măcar a ni se auzi apărarea?

Exercițiul unui drept legal și natural nu poate fi calificat drept o lipsă de bunăcuviință.

Buna sau reaua cuviință în apărare nu stă — cred — în faptul însuși al apărării, ci în modul prezentării; este dar numai o chestie de formă.

D-l Prof. Iorga nu semnalează însă vreo necuviință, nici în forma și nici în fondul răspunsului meu.

Deși acușările ce mi s'au adus mie personal sunt astfel lichidate, nu voi încheia cu aceasta răspunsul meu, pentru că în articolul de mai sus, am luat angajamentul „de a reveni cu dovezi în ce privește sentimentele mele” și am luat acest angajament pentru că nimic nu-mi este mai dureros decât să văd puse la îndoială sentimentele mele patriotice.

În ce privește sentimentele populației evreești, voi reveni în alte broșuri. Deocamdată spun numai, că și aci n'am fost înțeles fiindcă și aci d-l profesor Iorga îmi atribue altceva decât ceea ce am spus. Am spus că voi răspunde și eu cu mărturii istorice, ceea ce nu înseamnă neapărat că voi răsturna

afirmațiunile sprijinite pe textele invocate de d-l prof. Iorga.

Voiu dovedi poate că mai sunt și alte texte și alte izvoare istorice decât cele invocate de d-sa.

Voiu dovedi că chiar d-sa a răsturnat unele din ele. Voiu mai dovedi că *chiar dacă toate aserțiunile invocate de d-l Iorga ar fi exacte*, însuși d-sa a recunoscut că în nici un caz după *războiul Independenței, războiul balcanic și războiul de Intregire* și după constituirea României Mari, vechile aserțiuni, fie și sprijinite pe texte, nu mai pot avea vreo înrâurire asupra legitimității drepturilor noastre sau a utilității noastre în România. *Voiu dovedi poate că chiar dacă istoricul Iorga — cercetând trecutul — a constatat că așezarea noastră ar fi de dată mai recentă decât susținem noi, sau că strămoșii noștri au avut unele păcate pe cari noi le contestăm; în tot cazul, omul politic Iorga, scrutând viitorul, a judecat că generația noastră nu poate fi făcută răspunzătoare de acele păcate și că îndreptățirea noastră este și „indestructibilă” și „folositoare” țării. Fără să intru în amănunte voiu reda aci câteva declarații ale d-lui prof. Iorga:*

„Dacă guvernele României nu și-au ținut angaja-
„mentele lor față de Evrei, aceasta nu mă privește
pe mine”.

.....
„Dacă în țară se întâmplă câteva excese, acestea
„nu sunt ale poporului românesc, ci a câtorva oa-
„meni fără răspundere. *Eu mi-am sacrificat totul*
„*pentru dumneavoastră și neamul românesc. Dacă*
„*guvernele române n’au avut puterea să respecte*

„drepturile fiecărui cetățean, nu eu sunt de vină”.

„Eu mi-am pus obrazul pentru copiii Dv. și ai fraților Dv., pentru ca aceștia să nu fie turburați în Universități. Mi s'a dat Universitatea pe mână, la mine la Universitate eu răspund de liniște. Și atât cât voi fi eu, la mine liniște va fi. Că mai sunt și la alte Universități la care eu nu pot să mă amestec, asta nu e vina mea. Dacă aș avea și aceste Universități sub îngrijirea mea și la acestea va fi tot liniște. Iar dacă se va întâmpla ca să mi se încredințeze conducerea întregului popor românesc, eu răspund pentru gândul și faptele mele”.

(Extrase din cuvântarea d-lui Prof. Iorga, la banchetul ce i s'a dat de către „Uniunea evreilor români din America” la 17 Martie 1930, publicată în ziarul „America” din 25 Martie 1930).

„Coreligionarii Dv. cari sunt astăzi cetățeni cu egale drepturi ai României, fără să înțeleagă încă (cei noi veniți) limba noastră vor afla mulțumită străduințelor d-voastră dedicate unui atât de nobil scop, că au intrat într'o legătură politică de aici încolo, nedestructibilă, cu o națiune care și-a însușit tot ce-i s'a părut mai bun în cultura orientală, ca și în cultura occidentală, pentru a creia din ele, cu fondul ei personal o cultură demnă de interes”. (Prefața scrisă de d-l Prof. Iorga pentru Antologia poezilor români traduși în idiș, de Solomon Segal).

„In munca noastră vom primi orice ajutor real și sincer cu aceiași recunoștință, căci nu avem nici o clientelă de satisfăcut. Înțelegem și pe aceia cari fac parte din alte neamuri, pe cari logica nebiruită

a istoriei ni i-au făcut concetățeni și cari, siguri pe toată moștenirea lor morală, intangibilă, trebuie să fie frățești colaboratori ai noștri.

Vom merita astfel stima acelor popoare cu care odată am apărut dreptul omenerii la viață liberă și a acelor state, aliate și amice de cari ne leagă grija păcei între oameni, sprijinită pe hotarele naționale consfințite de tratate”.

(Manifestul semnat de președintele consiliului de miniștri, d-l Nicolae Iorga, „Neamul românesc”, 20 Aprilie 1931).

„Până în cele din urmă însă și cei mai îndărătnici apărători ai intereselor de organizație de partid, vor trebui să convină, în acord cu unanimitatea sentimentelor populației minoritare (de toate categoriile sociale, că actul, nu de justiție, ci de asigurare a justiției, făcut de guvernul prezidat de d-l profesor N. Iorga *resfrânge sentimentele guvernului față de o populație căreia el îi recunoaște reale calități în contribuția pe care o dă operei de dezvoltare a statului român*”.

(„Neamul Românesc” sub titlul „O recunoaștere”, 26 Aprilie 1931).

„Dacă m’ăș încredința din alegerile apropiate, și nu numai din alegerile apropiate, *dar din atitudinea întregii societăți românești, în care cuprind și pe Români și pe ne Români de naștere și pe creștini și pe cei cari nu sunt creștini...*”

(Cuvântarea d-lui prim ministru N. Iorga în Basarabia, „Neamul Românesc” 30 Mai 1931).

II

NOTE AUTOBIOGRAFICE

Am cunoscut rareori amărăciunea unor înfrângeri nedrepte. Le-am suportat fără durere, căci în pacea conștiinței mele căutam întotdeauna resortul care-mi stăpânește și conduce acțiunile, iar nu în făgădueli fără urmare pe care, din grija unei popularități ușoare, o urmărește și o câștigă adesea demagogia fără scrupule.

Încă de mic copil nimic n'a fost și n'a continuat să fie mai puternic țesut în ființa mea decât convingerea că am datorii, dar că sunt născut și cu drepturi; că datoria mea este să-mi îndeplinesc, și activ și pasiv, și obligațiunile legale și cele naturale; că am datoria să ascult, dar că am și dreptul să vorbesc, pentru a face să triumfe adevărul, pentru că, după cum spunea Leopardi: „nimic nu-i frumos decât adevărul”.

Vorbind, pot să-mi risc viața; dar prefer să-mi risc viața decât să-mi siluesc conștiința, silind-o să tacă. Pot să nu-mi ascult conștiința, dar nu pot s'o împiedic să vorbească.

Regret că de data aceasta sunt silit să las la o parte modestia și să vorbesc de viața mea proprie.

Pentru că nu pot lăsa să mi se interpreteze greșit sentimentele.

Pentru că oricâtă dușmănie se va propovădui în jurul meu, cu sentimentele rămân așa cum le-am nutrit totdeauna pentru popor și țară, cum le voi păstra aceleași până la sfârșitul zilelor, cum ele se urmăresc ca un fir neîntrerupt în toată sinceritatea lor, în copilărie și la maturitate, în paginile cari urmează și în care voi nota în fugă câteva episoade din viața și din munca mea, ca individ și ca cetățean leal al țării.

I N L I C E U

Clasa II de liceu. Profesorul de limba română, Crețu, anunță că cea mai bună lucrare ca stil, sentimente patriotice și cunoaștere a țaranului, este a elevului Filderman. Astfel calificat, în clasa III-a colegii mei, în unanimitate mă însărcinează să vorbesc în numele clasei la ziua numelui profesorului de franceză — Ion Filibiliu — iar în vacanța dintre clasa V-a și a VI-a, sunt convocat de către secretarul liceului d-l N. Nițescu — azi avocat — care-mi anunță decesul neuitatului G. Dem. Teodorescu, profesor de limba latină și fost ministru al Invățământului și mă invită, în numele profesorilor și al elevilor, pe care-i consultase, să vorbesc la înmormântare. Am acceptat, și a doua zi au vorbit la poarta liceului d. Constantin Banu, în numele corpului profesoral și eu în numele elevilor liceului.

În clasa VI-a profesorul de limbă română, d. D. Evolceanu — astăzi profesor universitar — făcea

critică literară. În tot cursul anului, critica s'a făcut numai de către doi elevi: critica materialistă fiind făcută de Petre Locusteanu — mai târziu director general al Teatrului Național, azi decedat — iar critica spiritualistă fiind făcută de mine.

Pe când eram în clasa VII-a — în 1902 — Spiru Haret ministrul școalelor, decisese înființarea de grădini agricole pe lângă școlile sătești.

Îmi petreceam vacanțele mari în Teleorman, unde locuia familia părintelui meu — mama mea era originară din Pitești. Mă interesau țăranii și sufeream de suferințele lor, care m'au obsedat toată viața. Ecoul acestor suferințe se va regăsi în paginile ce urmează.

Idea lui Haret mă entuziasmase. M'am pus pe lucru și am scris un „*Tratat de agricultură practică*” care, după ce a fost revăzut de defunctul Andronescu, director al școalei de Agricultură dela Herăstrău, a fost publicat în editura defunctului meu văr, marele editor H. Steinberg, sub pseudonimul „*Vișan*”.

Anonimatul meu a fost ridicat pentru doi oameni: pentru Andronescu, care stăruia să felicite pe autorul „*uneia din cele mai bune cărți de agricultură, scrisă în românește*” și pentru Spiru Haret, care dorea să cunoască pe acela care, înainte ca grădinile să fi fost înființate pe teren, a și pregătit manualul trebuincios.

Nu cred că-mi pot mai bine dovedi sentimentele, nici face mai bine înțeles răspunsul meu la ancheta „*Curentului*”, decât publicând extrase din prefața acestui volum care, repet, a fost publicat pe când

mă aflam încă pe băncile clasei a VII-a de liceu, și repet aceasta pentru a scuza stilul copilului de atunci:

„In urma lăudabilei decizii ministeriale, cu privire la grădinile sătești, se simțea lipsa unui manual, care să înlesnească întru câtva atât trebuințele învățătorilor neinițiați în agricultură, cât și ale elevilor, cari, dacă s'au îndeletnicit de mici cu lucrarea pământului și au puține cunoștințe, nu le au așa cum cer ultimele progrese agricole, adică așa cum ar trebui să le aibă, spre a cultiva bine și a realiza o recoltă bună.

„Pentru împlinirea acestei lipse s'a întocmit manualul de față, și spre a corespunde scopului său s'a urmat astfel:

I. „S'au dat figuri intuitive la aproape fiecare instrument și plantă, și s'au dat chiar figurile obiectelor dinainte cunoscute de *elevul sătean*, cu scop de a-l deprinde să cunoască metodic și să judece obiectele ce-i ies în cale, pentru a-l face să înțeleagă că cele ce citește nu sunt lucruri streine, ci dragi tovarăși de copilărie; căci desigur, că inteligenții noștri învățători, au observat în greaua lor carieră pedagogică, nu o dată numai, că elevul vede în carte o lume cu totul alta, decât cea în care trăește.

„Vouă, mii de preoți, învățători și învățătoare, cari, departe de viața sbuciumată a orașelor, vă scurgeți zilele în liniște și în muncă, în plăcere și poezie; vouă, căroră vi s'a încredințat cea mai grea

„sarcină, educația morală și intelectuală a poporului, a celor ce vor fi mâine susținătorii țării, vouă astăzi sarcina se îngreunează. Pe lângă educația morală și intelectuală, sunteți însărcinați să faceți și educația viitorului elevilor voștri, să-i pregătiți la o luptă economică inteligentă, pentru câștigarea existenței. E frumoasă și mare organizarea grădinilor sătești, e grea și nobilă sarcina voastră, a celor ce trebuie să se supună ei, dar nimeni nu se va da îndărăt, ci dimpotrivă, toți veți pune umărul să susțineți greutatea și să ridicați starea materială a țaranului, lucrând cu drag ogorul strămoșesc:

*Beatus ille qui, procul negotiis
Paterna rura bubus exercet suis.*

cum zicea mintosul Horațiu: „Fericit acela, care departe de afaceri, lucrează cu boii săi, câmpia părintească...”.

București, Aprilie 1902.

VIȘAN.

IN UNIVERSITATE

Am plecat în toamna anului 1902 la Paris. Din odăița mea dela „*Hôtel de Roumanie*” visam la țară și scriam un al doilea volum de agricultură. Am găsit între hârtiile mele carta poștală a editorului și vărului meu, pe care o reproduc numai pentru ca să se vadă cu ce-și petrecea timpul, un copil de jidan, căruia îi se aduc azi toate acușările pentru că luptă împotriva urii și a dușmăniei și care nu cere decât dreptate pentru ai săi și pentru sine.

București 8 Aprilie 1903

Dragă Willy Paris
Rue Monge 54.

O.^{ri} a sosit complectarea manuscrisului și p.^{rii} din Agricultura și care se compune din 142 pagini plus Tabla de materie ce-o vom compune după ce tot manuscrisul va fi zedit. — Deum pot. să-ți dai bine seama că era imposibil d'a se tipări cartea, când nu mai sunt de cât 2 zile până la Conferințe; mai eu seama că, după evenfirim scris de ^{Leu} Andronescu îi trebuie aproape o lună ca să revada cartea. — D'asemena ți-am scris că ^{BCU Cluj / Central University Library Cluj} ~~da~~ cere pentru lucru acesta Lei 200. — și până azi nu mi-ai răspuns nimic. — Cartea ne mai aparând pe la Conferințe, va fi timp ea s'olboram în tihna, deci pot. să te gândești dacă nu există vreun remediu ~~de~~ ca să fii scutit d'această ~~cheltuielă~~ ^{cheltuielă}. — Răspunde îndată ca să știu ce trebuie să fac. — Te salut Chaim

Gândul meu nu era numai la țaranul, pe care-l voiam mai înălțat; dar era la țară, la istoria ei, la gloria ei. In orele ce-mi rămâneau libere, răscoleam rafturile anticarilor pentru a găsi câte ceva ce-ar fi putut fi util țării. Și am găsit. Lucrările găsite le trimiteam istoricului Ionescu-Gion, care-mi fusese profesor de limba franceză și pentru care aveam o nemărginită dragoste, pe care de altfel mi-o răsplătea cu prisosință.

Cred nimerit să reproduc aci unele din scrisorile primite dela Gion:

9

Bucurest, le 9/12 Januari 1907

Mon cher Filderman,

J'ai senti un peu mieux une réponse à ta lettre du 14 Janvier. Je t'en ai à te remercier pour la peine que tu t'es donnée, surtout, comme bibliographe, tu es en core jeune et enthousiaste. Lady Coote, j'ai étudié avec toi, et tu te souviens une nécrologie que j'ai publiée dans le Journal de la Bibliothèque de Cluj / Central University Library Cluj.

Toi, jeune homme, toute la fois, que tu aies pu beaucoup sur le genre, dans les journaux langues étrangères, entre autres Walter, pour les grands journaux, et demande à voir le livre 'recherches'. Tu ne le trouves pas, chez Walter? Ah, si il n'est, il n'est que le grand livre. La Bibliothèque Nationale, le dépôt universel, russe, roumain, etc. si tu le trouves, l'achète, et quel que chose de plus.

C'est cela, mon cher ami, que tu dois toujours faire pour toi, pour le bien, et pour être dans la section que nous

Dragul meu Filderman,

Am întârziat puțin cu răspunsul la scrisoarea ta din 14 Ianuarie. Voiam să-ți mulțumesc pentru osteneala ce ți-ai dat-o; dar ca bibliograf ești încă tânăr și entuziast.

pièce de papier. Il faut aussi un autre v. l. de l'édition
de l'édition; cela s'ajoute par un théâtre et un
choix, comme la loi, l'air.

Ouf!

Les héritiers de maréchal Monnier de la France et de
France en France, en France de de. (1837, 401. n. 9)
y sont; j'en mets ma main au feu. Seigneur-les, les
les, et puis bonne-vous, un peu des autres; mais ou
opinion sur les parties romaines de l'œuvre, les crucis, les
bois.

Faites bien la connaissance de l'œuvre; parlez en à Witt.
après, il faut l'œuvre; ne pouvez l'œuvre pour ces
objets, les deux Witt, de l'œuvre avec maint
avec en l'œuvre. Witt en un objet.

Voulez-vous le projet de Witt.

Witt

33. L...

Am studiat toate călătoriile și întreaga viață a lui Lady
Crawen într'o monografie pe care am publicat-o în Revista
Nouă, sunt mai bine de 14 ani.

Tu tinere, oricând nu ești fericit pe cheiuri (Anticarii
din Paris sunt așezați pe cheiurile Senei), în plimbările
tale de „buchinist” intră la Welter, Quai des Grands Au-
gustins și cere cartea căutată. N'o găsești la Welter? Atunci
nu mai este nimic de făcut: nu-ți rămâne decât leacul cel
mare: Biblioteca Națională, depozitul imens, nemeipomenit.
infinat, unde se găsește totul, tot, și încă ceva mai mult.

Așa, dragul meu prieten, va trebui să procedezi întot-
deauna pentru tine, pentru cărțile tale și pentru mine în

chestiunea care ne preocupă pentru moment. Trebuie să-ți procuri o carte de intrare la Biblioteca Națională; aceasta se impune pentru un „studiosus și un cercetător”, cum trebuie să devii. Iată.

Memoriile Mareșalului de Marmont, duce de Ragusa și călătoria sa în Ungaria, Transilvania, etc. (1837, 4 vol. în 8°) trebuie să se afle acolo, mi-ași pune mâinile în foc. Cere-le, citește-le și apoi dă-mi foarte concis, foarte pe scurt, nu extrase — ci părerea ta asupra părților românești ale lucrării.

Citește atent cartea, vorbește după aceea lui Welter, el trebuie s'o aibe, s'ar putea cumpăra pentru o sumă mică. Cercetează deci, dragul meu Willy, și servești pe fostul tău dascăl cu entuziasm. Îți va fi obligat.

Cu o amicală strângere de mână,

Gion.

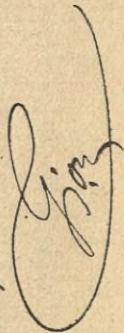
Filderman, ești un mărgăritar de băiat și când voi vedea pe unchiul tău, îl cert, chiar îl încaier, de ce este așa rece cu tine. Mulțumesc și în curând.

Cu prietenie, al d-tale,

Gion.

București, 1/14 Februarie, 1904.

J'ai reçu, mon cher Filderman, votre lettre et je m'étonne de savoir que
 Je vous en remercie et continue à être un purgatif de votre côté au sujet
 de vous. Votre lettre, toute militaire et tout oratoire de votre côté, me
 me promet de vous le champ de bataille, en attendant que je sois le genre
 avec de vous au point de vue: à vous, mais par le genre de
 peu plus que je ne vous avais envisagé? Voilà: je ne pe imaginez, vous
 de vous à l'avenir; après ça vous allez le lire à l'école pour
 de que certains points au point l'objet d'une communication à la
 Société d'union ou au Club militaire. de votre côté, vous en rendrez
 un point. — Encore une fois, merci et je vous en remercie
 à tout jamais.

București, le 1/14/1904

Paris, 15 janvier 1905

Cher Monsieur,

Vous m'avez exposé le plan de
 dictionnaire français-romain que vous
 vous proposez de faire. C'est un plan judicieux
 et le dictionnaire pourra rendre de réels
 services, non seulement aux Français qui
 veulent apprendre le romain, mais aux
 Romains eux-mêmes. at Cluj - Gărzii Universitare Je suis donc que souhaiter
 à la réalisation de ce projet.

Rue de Monsieur, mes compliments
 bien distingués

Michel Bréal

Iubite Domn,

Mi-ați expus planul dicționarului francez-român ce vă propuneți să redactați. Este un plan foarte bine chibzuit și dicționarul va putea aduce reale foloase nu numai francezilor cari ar dori să învețe limba română dar chiar și românilor. Nu pot deci decât să doresc a-l vedea cât mai curând realizat.

Primiți, scumpe domn, complimentele mele foarte distinse.

(ss) Michel Bréal.

Introdus de el la Hachette, am tratat publicarea dicționarului, dar deși entuziasmați de planul meu, mi-au oferit un onorar, ca să-l cedez pentru un dicționar franco-englez, întrucât nu se vedea rentabilitatea unui dicționar franco-român.

Am preferat să renunț la onorar.

DIN ACTIVITATEA PUBLICISTICĂ

Intors în țară, spre a-mi îndeplini serviciul militar, am scris la ziarul „Cronica” câteva articole sociale, juridice și artistice. Reproduc aici câteva pasagii din articolul „Progres sau regres”, publicat la 8 Februarie 1907:

„Este adevărat că nu odată țăranul român a fost acuzat de lenevie.

„Or, nu este, din toate acuzările și din toate injuriile cu care unii copleșesc pe nedrept pe țăran, nici una mai monstruoasă și mai nelegiuită decât aceasta.

„Țăranul român nu este leneș sau este tot atât de leneș ca și țăranul celorlalte popoare și ajunge ca să spulberăm această nedreaptă insinuație, să arătăm cuiva pe țăranul de pe domeniile Coroanei. Aproape nici nu s'ar zice că este frate cu cel de prin alte localități, atât de mult influențează asupra stării morale și materiale a locuitorilor o înțeleaptă și părintească administrație a moșiei”.

În Septembrie 1906 s'a deschis în localul Universității din București întâiul congres român de științe sociale.

Am fost ales secretarul secției de studii sociale și am făcut o comunicare despre „Necesitatea reformelor sociale și eficacitatea metodelor preventive”, din care reproduc câteva pasagii, cari s’au publicat și în ziarul „Cronica” din 9 Martie 1907:

„Viitorul unei țări se bazează pe generațiunile viitoare mai mult decât pe generațiunile trecute. Către copii trebuie dară mai cu seamă să tindă sforțările economiștilor.

A ne ocupa de generațiile bătrâne va însemna desigur a face o operă de mare importanță socială, dar înseamnă să facem o operă esențialmente parțială care nu este în strânsă legătură cu viitorul neamului și al Patriei.

Să dăm fiecărei mame, vorbesc de țărance sau de orășencele lipsite de mijloace, fără nici o formalitate prealabilă, siguranța de a găsi un refugiu sau mijloacele cu cari să-și poată asigura în ultimul timp al gestațiunei, locuința, hrana și odihna așa de necesare sănătății sale și a fătului ce poartă; să smulgem pe acesta dela sânul unei mame bolnave spre a-l hrăni cu un sânge mai tânăr și mai viguros, sau să dăm mamei sale dacă este în stare să-l alăpteze, mijlocul de a trăi; să asigurăm acestui copil o hrană substanțială de o așa mare importanță pentru dezvoltarea sa ulterioară; să-i dăm posibilitatea de a frecuenta școlile elementare și a trăi departe de colibe murdare, fără lumină, fără aer, fără căldură, într’o promiscuitate primejdioasă; să-l dotăm cu cunoștințele agricole raționale și cu o profesiune pentru timpul iernei, ca să-și poată câștiga necesarul”

„și superfluul așa de necesar în condițiunile de viață modernă; să-l ferim de boale, de cârciumă, de camătă, să-l asigurăm contra somajului, boalelor, invalidității și bătrâneții.

Iată opera ce trebuiește întreprinsă, opera de apărare, opera de regenerare a neamului și a Patriei.

Astăzi lucrurile se fac deandoașelea, tradiția o voește astfel, se începe cu sfârșitul.

Tăranul e bolnav, se clădesc spitale; este alcoolic se propun aziluri contra alcoolismului, legi contra alcoolicilor; este sărac, se fondează serviciul de asistență național, județean, comunal sau privat; este cerșetor se fac legi penale; e bătrân, se creiază azile, etc.

Or, toate aceste măsuri destinate să reprime răul, se rapoartă exclusiv la generațiile contimporane; pentru generațiile viitoare, nu mai avem nici timp, nu mai avem nici mijloace, nu mai avem nici putere.

Rezultatul e că același rău de care au suferit generațiile toate, suferă și generația actuală și vor suferi și cele viitoare, rău care nu se mântuie pe măsura generațiilor, ci se agravează. Societatea se vede obligată să-și asvârle resursele într'un puț fără fund, într'un fel de butoiu al Danaidelor fără nici un folos pentru dânsa, căci mulți bolnavi nu se însănătoșesc; legile contra alcoolismului sunt ineficace, ajutoarele hănești și în natură contribue la demoralizarea săracilor, cerșetori rămân, cerșetori și bătrânii... nu mai întineresc!...

Reforme sociale nu sunt acelea ce reprimă un rău, ci acelea cari tind să-l previe în viitor, acelea”

„cari tind să-l facă pe cel vizat să nu mai aibă nevoie de nici un ajutor, căci interesul social este ca un rău existent să dispară în viitor.

Cu totul altfel ar fi în viitor, situația țării, dacă în loc de spitale pentru bolnavi s'ar crea servicii de igienă care să previe nașterea boalelor, și s'ar încuraja clădiri, case model la sate; dacă în loc de legi împotriva alcoolismului, s'ar rări numărul debitelor de consum; dacă în loc de asistență, s'ar crea exploatații agricole și industriale, unde cei lipsiți de mijloace să găsească o ocupație; sau dacă o lege înțeleaptă ar ușura țăranilor luarea în arendă a moșiilor sau le-ar împărți acestora; dacă în loc de a cheltui pentru crearea de aziluri și de case de pensuni, s'ar crea servicii de mutualitate ca în Franța sau de asigurare ca în Germania.

Rezultă oare din toate acestea că trebuie să dărâ-măm spitalele, azilurile pe cari le avem, sau că greșită a fost legea care a dispus clădirea a 32 de spitale noi?

Desigur că nu, mijloacele preventive oricât de eficace ar fi ele, lasă totuși loc și ele unui număr de nenorociți. Nici pe aceștia nu trebuie să-i părăsim în voia soartei.

Nimic nu e mai necesar într'un stat civilizată decât un serviciu bogat de asistență.

Ceea ce am voit să spun este că trebuie să nu persistăm numai pe această cale.

Am făcut destul pentru cei de azi, să ne gândim și la cei de mâine, și să facem așa în cât prezentul să nu dureze la infinit”.

TEZA DE DOCTORAT

În 1909 am publicat „Les successions en droit comparé”, 500 pagini. Iată aci câteva extrase din presă:

1. „Sarcina întreprinsă de d-l Filderman, de a studia succesiunile în dreptul comparat, *este considerabilă*. Trebuie, pentru a o duce la bun sfârșit, nu numai o cunoaștere profundă a dispozițiilor legislative în legislațiunile cele mai diverse, dar o aptitudine fără pereche de a le analiza, de a descoperi între ele analogiile sau divergențele esențiale, și această analiză odată făcută, trebuie o îndemânare deosebită, în arta de a expune cititorului rezultatele și concluziile. *Nici această aptitudine, nici această îndemânare nu lipsesc d-lui Filderman*. Metoda urmată de d-sa și urmată în întregul volum, se evidențiază dela primele pagini. *Nu credem că poate să existe o alta mai favorabilă limpezimei expunerii, punerii în lumină a raporturilor și contrastelor demne de a fi relevate. Observațiile critice sunt foarte documentate și foarte judicioase*”.

(Daloz, 15 Iunie 1910)

2. „În momentul în care se prepară o revizuire a Codului nostru civil, o carte de critică teoretică, ca aceea a d-lui Filderman, nu poate să treacă neluată în seamă. În aceste materii foarte complicate d-l Filderman a știut să pue multă ordine și precizie. Trebuie să semnalăm în lucrarea sa și drepte critici asupra unor particularități ale Codului nostru”.

.....

„In ceea ce privește succesiunea ab intestat, d-l Filderman nu se mărginește să spună cu generalitatea jurisconșulților, că aceasta trebuie să fie regulată după voință prezumată a defunctului; d-sa o consideră ca rezultând dintr'un contract tacit între de cuius și moștenitorii săi cei mai apropiați. Această teorie deși nouă, se poate susține, dar ar însemna a i se atribui o virtute exagerată, dacă am crede — așa cum pretinde d-l Filderman — că ea are de efect să sustragă în mod definitiv transmisiunile succesoriale, amenințările socialismului și comunismului”.

(*Maurice Lambert Polybiblicon Iunie 1909*)

3. „Această publicație este chemată să aducă mari servicii. Dar ceea ce cere o solicită în deosebi atențiunea este prima sută de pagini consacrate criticii naturii juridice și fundamentului dreptului succesoral”.

(*Revue de droit international et legislation comparée, Ianuarie 1910*)

4. „Lucrarea d-lui Filderman, este din acelea cari par, la prima vedere, după titlul lor, că nu poate să intereseze decât pe juriști. In realitate, oricine este curios de originile dreptului, de transformările sale din punct de vedere general, nu poate s'o citească fără a simți o adevărată atracțiune. Claritatea expunerilor, și în partea juridică și în cea istorică, face citirea nu numai ușoară dar și folositoare.

„Toate astea, de altfel poartă pecetea unei eru-

diții care se întovărășește cu o adevărată originalitate de vederi, scoasă în relief cu multă ingeniozitate și putere”.

(„Le Temps”, 9 Martie 1910)

5. „Intr’o carte de o înaltă valoare doctrinală și filozofică, d-l Filderman se ocupă să degajeze întâi fundamentul dreptului succesoral în diferite legiuri; plecând dela dreptul roman, el examinează diferitele teorii cari s’au stabilit asupra naturei juridice a succesiunii: teoria succesiunii legale, a succesiunii de drept natural, a coproprietății familiare, etc., și ajunge la concluzia pe care o justifică stărui-tor, că succesiunea este un contract.

„Această lucrare, care dovedește o puternică erudiție, este în același timp foarte personală: autorul emite idei cari îi sunt personale și le apără cu o adevărată putere de convingere”.

(La Loi, 18 Decembrie 1909).

6. „Cartea d-lui Filderman, este din acelea cari prin importanța subiectului tratat și prin modul cum acest subiect este tratat, se impune atențiunii”.

(Louis Thevenet „Le Droit”, 14 Mai 1910)

7. „Ajunge să spunem, în ce privește volumul pe care d-l W. Filderman l-a publicat puțin timp după apariția d-lui Profesor Roguin, că are o valoare personală proprie. Stilul său este mai elegant, lectura mai ușoară; se vede o inteligență formată la înțelegerea dificultăților practice. Acestui gust pentru lucrurile practice trebuie să atribuim în special stu-

diul original pe care d-l Filderman îl face despre conflictele de legi în materie succesorală. În scurt, opera d-lui Filderman este mai ales aceea a unui jurisconsult înțelept. Astfel cele două lucrări, de parte de a face o dublă întrebuintare, se complectează în mod fericit. Și unul și celălalt conțin materialele cele mai abundente asupra amănuntelor cele mai subtile ale legislațiunilor.

„Mulțumită unei așa de voluminoase documentări, ambii autori pot fi utili nu numai practicianului care caută soluția unui conflict izolat, dar și filozofului care caută să-și dea seama de influența rasselor, mediurilor, timpurilor, moravurilor asupra legilor succesorale”.

(*Henri Lalou. „Gazette des Tribunaux”, 3 Dec. 1909*)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În 1910 am făcut la „Societatea de legislație comparată” din Paris, o comunicare intitulată:

„De l'Unification des lois, d'un projet de
„publication de Codes comparés et d'une
„union législative universelle”.

care s'a publicat în Buletinele societății, Nr. 8--9.

Această comunicare a făcut obiectul a numeroase discuții și recenzii elogioase.

Toți studenții în drept dela Facultatea din Paris cari au urmat la doctorat legislația comparată mi-au comunicat că această lucrare era citată de profesori ca o lucrare fundamentală în creierea științei dreptului comparat. Acea lucrare a servit de fundament la mișcarea de unificare legislativă internațională, la crearea de Academii de drept comparat, etc.

Dau aci câteva rânduri primite dela profesorul de drept internațional dela Facultatea din Paris,

André Weiss (care nu e evreu ci protestant) și care, entuziasmat de propunerea mea, devenise unul din cei mai activi propagandiști ai ideilor desvoltate de mine în această comunicare.

CARTE POSTALE

Certains pays étrangers n'acceptant pas la correspondance

Correspondance

St. Paul de la Mer (Cote 1 - Nord)

3 avil 1910.

Cheer Monsieur, Merci de votre bonne lettre et de vos aimables félicitations. J'ai eu avec grand plaisir les officieuses flatteuses que votre courtoisie à sa manière, et je prie tout mes efforts pour que l'Etat dont vous m'avez subitement fait mention et dont je ne suis pas sûr de vous personnellement à vous André Weiss.

Monsieur N. F. Weismann

Docteur en Droit

Hôtel Bel Air - Evian

Grindelwald

(Suisse)

St. Jacut de la mer (Cotes du Nord)

Iubite Domn,

Mulțumesc pentru buna d-v. scrisoare și pentru amabilele d-v. urări. Am citit cu deosebită plăcere aprecierile măgulitoare pe cari le-a binemeritat frumoasa d-v. lucrare; și voi face toate eforturile mele pentru ca ideia despre care m'ați întreținut, să-și croiască drum și să atingă scopul pe care-l urmăriți.

Cordialmente al D-v.,

(ss) *André Weiss.*

CONDUCĂTORUL POLITIC EVREU

Am luptat pentru obținerea drepturilor politice pentru evreii pământeni, nu din interes personal, căci sunt încetățenit înainte de război, prin lege individuală, pe baza art. 7, par. 5 din vechea Constituție.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am socotit însă, că din momentul ce prin efectul Tratatului de Pace, al dreptului internațional și al dreptului natural, statul succesor — România — va recunoaște drepturile cetățenești locuitorilor din fostele imperii dezmembrate, în număr de câteva milioane, printre cari cincisutemii de evrei, crescuți în cultura austriacă, ungară sau rusă, nu este admisibil ca evreii pământeni, cari au luptat — ei, părinții și frații lor — în războiul Independenței, în războiul balcanic și în războiul de Intregire — și cari au fost crescuți în școala românească, să fie puși în inferioritate, lucru ce se petrecuse după războiul din 1877 când s'a anexat Dobrogea și s'a repetat și după campania din 1913, când s'a anexat Cadrilaterul.

Am avut aprobarea Marelui Rege Ferdinand I, care într'una din audiențele ce a binevoit să-mi acorde, chiar în toiul mișcărilor antisemite, după ce m'a autorizat să spun că le condamnă, *a revendicat pentru sine inițiativa încetățenirii noastre* și m'a și autorizat să comunic în mod public — ceea ce am făcut — că Regele nu se deszice, că deci menține punctul său de vedere, că încetățenirea evreilor din Vechiul Regat a fost necesară și este utilă.

Nu vreau să spun mai mult, căci nu e nici locul deocamdată să tratez asemenea chestiuni generale, cari vor forma obiectul altor broșuri. Țin numai să precizez că în toate manifestările mele, am declarat că îndatorirea evreilor este să ajute poporul român la recucerirea drepturilor de care fusese lipsit și la consolidarea Statului român, și că oridecâteori interesele lor ar fi în conflict cu interesele țării, interesele particulare trebuiesc sacrificate intereselor generale. (*Curierul Israelit*, 21 Februarie 1926).

Și voi dovedi că populația evreească și-a îndeplinit cu prisosință aceste îndatoriri.

Iată ce spuneam evreilor la o întrunire publică anul acesta chiar.

„Dacă activitatea U.E.R. a fost încununată de succes, izbânda s'a datorit, în primul rând, faptului că ea a subordonat întotdeauna revendicările noastre interesului general al țării și al poporului român. Căci numai armonizarea interesului general—țara—și al intereselor majorității — poporul român — cu interesele noastre, poate fi rodnică. Orice încercare de a obține soluțiuni, dăunătoare țării sau poporului

român, ar fi virtual dăunătoare celor ce le-ar obține”.

„Se cere primatul muncii naționale pentru români. *Suntem de acord că poporul român a fost nedreptățit și că are dreptul la o reparație.* Reparația însă a avut loc în mare parte, căci în funcții publice aproape nu mai există minoritari. În profesii de toate felurile, românii și-au reluat în bună parte locurile. Dacă n’au realizat totul, este pentru că în 18 ani nu se schimbă o situație creiată de împrejurări care au dăinuit 1000 de ani”.

„Apelez la evrei și la toți fruntașii lor, să nu-și piardă memoria. Luptând neconținut pentru drepturile noastre, să nu confundăm țara și poporul român cu agitatorii. *Să urmăm aceeași politică de dragoste și de conlucrare cât mai strânsă, cât mai leală, cât mai repetată în toate acțiunile și în toate întreprinderile cu românii, pentru binele tuturor*”.

(*Curierul Israelit* 28 Aprilie 1937)

Acțiunea mea politică evreească a avut aprobarea tuturor factorilor răspunzători din țară. Nu este locul să intru aci în amănunte, dar nu mă pot împiedica — fiindcă printre cei ce m’au combătut acum se află și d-l Iorga — să nu arăt că și d-sa m’a aprobat.

Iată — în ce privește pe evrei în general — declarațiile făcute presei străine de către d-l Iorga în calitate de prim ministru:

„Evreii sunt oameni ca și noi. Ne vom purta omeneste față de ei dar să se poarte și ei omeneste.

Chiar în consiliul de miniștri de astăzi am discutat că nu vom tolera nici o manifestare anarhică contra nimănui. Vom aduce legi ca pedeapsa să urmeze imediat asemenea încercări. Nu este admisibil ca să-și facă loc prin astfel de mijloace, oameni cari vorbesc neautorizați și pe nedrept în numele nației”. (Declarațiile d-lui Iorga către presa străină, apărute în „Neamul Românesc”, 20 Aprilie 1931).

Venit la guvern, d-l Iorga, a anunțat că cu evreii s'a pus de acord. *Evreii — era U.E.R., eram eu.* Aveam să candidăm câțiva pe listele guvernului. Din cauza unei intrigi însă, locurile ce ni se făgăduiseră fuseseră ocupate. După ce lucrurile s'au lămurit ni s'au oferit locurile ce mai rămăseseră disponibile. *Am preferat să nu candidăm — ceea ce este pare-mi-se dovada — că nu suntem vânători de mandate și de onoruri, ci soldați în slujba unei datorii patriotice, dar am menținut acordul cu guvernul.* Iată comunicatul U.E.R. publicat în „Neamul Românesc” din 2 Iunie 1931:

„Răspunzând chemării M. S. Regelui și primului Său sfetnic, adresat tuturor fiilor țării, în vederea unei conlucrări armonice și constructive, *Reprezentanța U.E.R. încheiase cu guvernul un acord programatic și o înțelegere electorală.* Locurile oferite pe listele „Uniunii Naționale”, nefiind însă socotite acceptabile, U.E.R. a renunțat la a candida pe aceste liste.

„Având în vedere că, fără consultarea prealabilă a populațiunii evreești, și fără a avea vreun mandat autorizat, câteva persoane au constituit o înjghebare denumită „partid național evreesc”;

Având în vedere că această înjghebare, neputând să se valorifice printr'o activitate constructivă, a încercat pe căi publice și oculte să saboteze acordul încheiat de U.E.R. cu guvernul pentru a exploata apoi denunțarea acordului și a solicita voturile populațiunii evreești;

Considerând că refuzul U.E.R. de a candida pe listele „Uniunii Naționale” n'a avut ca urmare ruperea acordului programatic și că guvernul prin actele și faptele sale, prezintă garanții că-l va aplica;

Considerând că un partid politic evreesc este dăunător dezvoltării politice, culturale și economice a populațiunii evreești din țară;

Reprezentanța „Uniunii Evreilor Români” invită populațiunea evreească, neînregimentată în partide politice, să voteze în țara întreagă listele „Uniunii Naționale”.

Iată — ca să închei — pentru astăzi — acest capitol, cum d-l Iorga și „Neamul Românesc” aprecia pe evrei și condamna pe antisemiți — tot în 1931 — adică acum șase ani — deși d-l Iorga cunoștea mai bine decât oricine comunicarea ce făcuse la Academia Română despre stabilirea și activitatea evreilor și despre activitatea lor recentă:

„Oficiosul național-țărănist se revoltă împotriva faptului că presa evreiască din America salută cu

„entuziasm, ca și restul românilor americani, venirea guvernului Iorga.

Revolta „Patriei” îmbracă forme dușmănoase e-vreilor — în tot cazul batjocoritoare.

Sub titlul „*Mare bucurie în Israil*” ziarul d-lor Maniu și Vaida reproduce o parte din articolul apărut într'un ziar din New-York în care d. profesor Iorga e prezentat ca un adversar al antisemitismului.

Ce voește „Patria”? Să discrediteze guvernul? Sau partidul d-lui Maniu a făcut cartel cu antisemiții?”

E nevoie de-o lămurire.

(„Antisemitismul Patriei”, apărut în „Neamul Românesc” din 19 Mai 1931).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă d-l Iorga apărătorul de *eri* al evreilor, vrea să devină antisemit, este o chestiune de conștiință care-l privește exclusiv, *dar credeam că eu, cel puțin, am dreptul să rămân ceea ce am fost*, fără ca d. Iorga să mă atace pentru a fi rămas credincios ideilor propagate *eri* de către d-sa.

IN CAMERĂ

Ales deputat de Ilfov pe lista în frunte cu Ion I. C. Brătianu, am rostit în Cameră câteva cuvântări.

Toate dovedesc trei preocupări constante: *ridicarea stării materiale a țaranului*, fiindcă numai prin ridicarea acestuia se poate institui clasa de mijloc românească și se poate repara un trecut nedrept: *apoi întărirea Universităților pentru a se crea o elită românească* cantitativ necesară formării ca-

drelor Statului și calitativ superioară pentru a susține concurența foștilor stăpânitori și în sfârșit, *ridicarea prestigiului patriei* prin întărirea conștiinței fiecăruia, că are îndatorirea de a o apăra în timp de război.

1. *Legea amnistiei.*

Cu prilejul debaterilor legii amnistiei pentru cei ce au rămas în teritoriul ocupat în timpul războiului, m'am opus la o amnistie pură și simplă și am propus ca amnistiații:

1. Sau să fie iertați de pedeapsă, dar să fie obligați să facă acum serviciul militar un timp egal cu timpul cât au lipsit de pe front, — așa cum a hotărât și o veche lege franceză — sau să fie obligați la un impozit special, care ar fi dat 500.000.000 lei, cu cari să se cumpere unelte, mașini agricole, sămânță, vite, cari să fie date sub formă de împrumut fără dobândă demobilizaților, dar de preferință invalizilor, orfanilor și văduvelor de război.

2. În tot cazul amnistiații să fie obligați să se prezinte înaintea unei instanțe militare, să presteze un jurământ în cuprinsul căruia, după ce vor declara că-și dau seamă de gravitatea faptului de a-și fi abandonat țara în timp de război, vor jura că altă dată nu vor mai repeta această crimă.

Am arătat că d-l senator Vl. Atanasovici și-a exprimat dorința să fie raportorul legii la Senat pentru a susține aceste propuneri, pe cari le socotea admirabile, propuneri care au mai fost susținute de către d-l prof. Djuvara, d-l D. R. Ioanițescu, prof. Fințescu, etc.

II. *Legea învățământului secundar.*

Am luat cuvântul la legea învățământului secundar la 20 Martie 1928. În partea întâia a cuvântării mele am examinat care trebuie să fie în general organizarea învățământului la noi; iar în partea a doua am examinat legea supusă Parlamentului. Redau aci câteva fragmente după Monitorul Oficial.

a) **Ce am spus despre organizarea învățământului**

„Prima întrebare care trebuie rezolvată este aceea a caracterului economic al țării. Factorul economic este acela care, întotdeauna și în toate timpurile a precedat factorului cultural. Factorul economic este acela care dictează factorului cultural. Factorul cultural nu poate să fie abstract, el trebuie să aibă de substrat concret economia generală a țării. Este evident că întrucât astăzi încă aproape 80% din populația țării este populație agricolă, factorul economic al țării, este un factor agricol.

A doua întrebare privește caracterul politic al statului român. Deși numai 75% din populația țării are caracterul și originea românească și deși o parte importantă din populație, o pătrime, este de origine minoritară, această pătrime nu reprezintă un tot omogen, ci, este împărțită în diferite fracțiuni, din care fiecare este proporțional așa de mică față de majoritatea țării, încât este în afară de orice îndoială că Statul are un caracter unitar românesc. Faptul că în trei provincii din cele patru cari com-

„pun Statul român populația românească, din cauza vitregiei soartei, n'a participat la viața publică, pune problema refacerii cadrelor politice ale Statului românesc, cari pe deoparte au fost create pentru Mica Românie, iar pe de alta pentru trei State cu organizații politice contrare.

A treia întrebare privește caracterul etnic al țării. Minoritățile, deși de mică importanță, luate izolat, reprezintă un sfert din totalul populației. Care este sistemul de educațiune ce trebuie dat în învățământul acestor diferite minorități?

Concluziunile cari se impun din examenul acestor trei probleme, în vederea determinării organizării generale a învățământului, sunt:

1. *Învățământul trebuie să aibe în vedere agricultura și meseriile rurale pentru că agricultura este profesiunea activă a 80 la sută din populațiunea țării;*

2. *Trebuesc stimulate energiile românești, cari, până la războiu, din cauza vicisitudinilor istorice, nu au putut să ajungă la conducerea Statului în celelalte provincii, ca să-și recapete locul, la care, fără îndoială au dreptul;*

3. *Trebuie să stimuleze minoritățile, pentru a se solidariza cu aspirațiunile acestui Stat''.*

b) Cum trebuia organizată exproprierea.

„Reforma expropriării nu era numai o reformă socială. Ea era în acelaș timp, o reformă economică și una culturală. Și fiindcă aceste aspecte au fost complectamente neglijate, de aceea suntem în si-

„tuația dureroasă în care ne aflăm astăzi, din punctul de vedere al forței productive.

Din moment ce s'a dat țăranului pământ — factorul social — și nu-i s'a dat învățătura cum să lucreze acel pământ — factorul cultural — și nu i s'au dat mijloace cu care să lucreze pământul — factorul economic — este în afară de orice îndoială că reforma agrară nu se poate considera decât ca o improvizație, iar nu ca o organizație”.

c) Ce cred despre învățământul agricol

„Am avut un învățământ agricol înainte de război, un învățământ foarte slab, care n'a dat nici un fel de roade. Intr'o cuvântare recentă ținută la Senat, d-l Martinovici constată că absolvenții școalelor agricole, cum terminau școala, intrau în funcțiile publice și dezertau dela profesiunea căreia îi se dedicaseră, pentru că nu găseau prilej de valorificare a cunoștințelor lor agricole.

Astăzi suntem pe acest tărâm în aceeași scădere în care ne aflăm înainte de războiu. În adevăr, învățământul agricol al României Mari se compune din 38 de școale inferioare de agricultură, viticultură, pomicultură și sericicultură, din zece școale elementare de agricultură și de meserii rurale, din 18 școale de economie casnică și 11 școale particulare de agricultură.

Intr'un stat cu 80% populație agricolă, într'un stat în care se face reforma agrară și în care din această cauză pământul trebuie să se lucreze altfel decât înainte și de altcineva decât îl lucra înainte,

„am rămas la 77 școale de agricultură. În silvicultură avem o școală medie, o școală de conducători silvici și trei școale de brigadieri silvici. Iar școală de iarnă una singură. Învățământul agricol post-școlar este inexistent. Totalul elevilor cari frecventează învățământul agricol se ridică astăzi la cifra de 5000, deși din statistici se constată că sunt, pentru fiecare loc disponibil, 4—5 copii cari așteaptă ziua intrării în școala de agricultură, ceea ce dovedește că țăranul a simțit că s'a schimbat ceva în felul său de traiu. Aceste școli însă, nu există pentru că nimeni nu se ocupă de ele, pentru că nimeni nu s'a gândit că factorul cultural trebuie să fie concret, nu abstract, adică învățământul agricol trebuie să primeze într'o țară cu caracter agricol.

Dacă rămâne stabilit că noi n'am făcut nici un fel de sacrificiu în această direcțiune, este interesant și instructiv să vedem cum alte țări, chiar cu un caracter industrial, s'au îngrijit de această problemă, fiindcă aveau totuși și un procent însemnat de lucrători agricoli. Este destul să vă spun că Statele Unite sacrifică 3.3% din totalul bugetului pentru învățământul agricol și încurajarea agriculturii, ceaceea înseamnă în cifre 118 milioane dolari, sau 19 miliarde lei și că noi, proporțional cu populația și cu sacrificiile pe care le facem în alte direcții, ar trebui să sacrificăm cam un miliard jumătate pentru învățământul agricol. Or, bugetul nostru nu sacrifică acestui învățământ decât 65 de milioane, adică 3% din ceea ce ar trebui să dăm, proporțional cu ceea ce dau Statele Unite, pentru ca să ne explicăm distanța care separă aceste două state”.

„Dacă mai reținem că de unde în America numai 24% din totalul activilor se ocupă de agricultură, pe când la noi sunt 80%, vedem că proporțional nu dăm nici 1% din ceace consacră Statele Unite.

Acestea fiind faptele, eu socotesc că aci stă greșala fundamentală a învățământului nostru. În loc să se fi cheltuit până astăzi 11 miliarde, numai pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, ar fi trebuit să vă preocupați și de învățământul tehnic agricol și de cel profesional rural. Dacă s'ar fi întrebuițat pentru acest învățământ și pentru încurajarea agriculturii jumătate sau o treime din suma cheltuită, am convingerea că forța de producție ar fi fost cu totul alta, că situația generală a țării ar fi fost mult mai bună și că până astăzi am fi avut acelaș număr de școli, pe care le avem, însă ele ar fi fost ridicate de o țară îmbogățită din plusul de bogăție rezultat din învățământul profesional rural, dintr'un surplus de export important, în loc ca ele să se fi construit cu banii luați din nevoile vitale ale țării”.

III. Interpelare privitoare la politica monetară economică și financiară a Statului urmată de o propunere de reconstrucție economică și culturală.

La 29 Martie 1928 am interpelat guvernul asupra politicei sale monetare și financiare și am prezentat un proiect de refacere a țării. Pe primul plan al preocupărilor mele, figura țăranul — căruia i se punea la dispoziție nouă miliarde lei cu o dobândă

de unu la sută — și pe al doilea plan Universitatea — căreia i se punea la dispoziție 1.500.000.000 — fiindcă numai ridicând satele se poate crea o burghezie sănătoasă românească și fiindcă numai înzestrând Universitățile se poate crea o elită românească, se pot constitui cadre sănătoase românești și repara nedreptăți seculare, etc.

Am contestat, în primul rând, că trăim sub inflație, cum se spunea atunci în mod curent, ci dimpotrivă trăiam sub regimul celei mai sângeroase deflații. Această deflație — adică raritatea banului — a provocat urcarea fantastică a dobânzilor și a dus la ruina întregii economii românești, a cărei faliment a fost pecetluit prin legea conversiunii pentru civili și prin legea concordatului pentru comercianți. Am propus suprimarea gratuităților pe CFR. cari păgubeau Statul cu peste două miliarde jumătate pe an, etc.

Iată cum am făcut distincțiunea între adevărata și falsa inflație.

Ce este inflația ?

„Numai dintr'un examen comparativ al circulației putem deduce dacă România a avut sau are inflație, sau dacă dimpotrivă, circulația noastră a fost tot timpul și sub proporția circulației antebelice și sub proporția circulației altor țări. Dacă vom constata că acestea și-au adaptat instrumentul monetar la nevoile prețului și al imediatei înzestrări a factorilor de producție și dacă vom constata că noi am rămas în urmă, taina situației noastre economice se va desvălui”.

„Dar, pentru a examina problema monetară trebuie să ne înțelegem dela început ce însemnează inflație.

Se spune foarte deseori că există inflație când circulațiunea monetară nu este garantată de un stoc metalic sau de devize forte, într'o proporție, fie și nereală dar unanim admisă ca reprezentând un minimum de garanție, adică în proporția care o garantează înainte de război. Cred că această definiție este greșită. Din punctul de vedere al existenței inflației, n'are importanță dacă moneda este în tot, în parte sau de loc garantată, fiindcă din faptul material al lipsei de garanție aur nu rezultă că locuitorii acelei țări nu au nevoie de un volum mai mare de instrumente de plată.

Intre existența garanției biletului și nevoia unei cantități de bilete există toată prăpastia care desparte necesitatea inexorabilă a vieții, de posibilitățile individuale. Primele nu se impun mai puțin fiindcă posibilitățile individuale sunt mai reduse.

Dimpotrivă, circulația monetară trebuie să se adapteze indicelui de scumpete al vieții, fără ca, bineînțeles, să-l ajungă sau să-l urmeze prea îndeaproape, fiindcă, dacă emisiunea de hârtie monedă s'ar mări în raport direct proporțional cu sporirea prețurilor, atunci din această cursă ar putea să rezulte o catastrofă. Dar, nu e mai puțin adevărat că emisiunea de hârtie monedă trebuie neapărat să fie adaptată indicelui de scumpete, să păstreze față de el un raport normal.

Dacă admitem că volumul circulației trebuie să fie adaptat, nu garanției care asigură convertibilitatea

„biletului, ci indicelui de scumpete, concluzia este că o țară a cărei circulație nu s'a apropiat de factorul prețului, nu are inflație, precum și că o țară, care ar avea inflație, nu poate face deflație pentru deflație, adică nu poate reduce nivelul circulației la proporția garanției metalice, sau a prețului antebelic, ci numai până la limita dictată de indicele de scumpete actual”.

Odată stabilită definiția inflației, iată cum am demonstrat, cu cifra circulației noastre dinainte de război, și cu cifra circulației monetare din toate țările lumii, insuficiența circulației noastre.

„D-lor deputați, dacă suntem de acord că aceasta însemnează inflație, atunci putem cerceta dacă în România a existat sau nu inflație.

Dacă examinăm circulația noastră monetară — din momentul ruperii echilibrului — adică dela 1914, constatăm că ea a fost de 640.505.057 lei aur la o populație de 7.000.000 locuitori, cu indicii de scumpete egal cu aurul, deși în toate țările prețul mărfii a întrecut pe acel al aurului. Dacă am înmulți această circulație, pentru a o adapta nivelului prețului aurului de astăzi, atunci circulația *vechiului* regat numai, ar trebui să fie de circa 20 miliarde lei, iar dacă această sumă am adapta-o României Mari, adică la nevoile unei populații mai mult decât în-doite, circulația monetară ar trebui să fie astăzi de 52 miliarde lei.

Dacă mai observăm că la 1914 circulația monetară era destinată exclusiv comerțului, pe când ac-

„tuala circulație, care este de 21 miliarde lei, e folosită pe jumătate pentru nevoile Statului, atunci ajungem la rezultatul că, în loc de 52 miliarde—cât ar trebui să fie, proporțional cu valuta și cu populația noastră, circulația comercială, ea nu este decât de 10 miliarde, adică nu atinge decât 20% din circulația dictată de împrejurările post-belice. Dacă ținem seamă însă, și de evoluția circulației monetare, în Vechiul Regat până la război, adică dacă cercetăm din 10 în 10 ani circulația monetară dela 1881 până la 1914, constatăm că la 1881 circulația monetară era — abandonând fracțiunile — de 60 milioane; la 1891 a trecut la aproape 155 milioane; la 1901 a trecut de 178 milioane; la 1911 s'a urcat la 509 milioane și la 1914 la peste 640 milioane.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prin urmare, în ultimii 19 ani cari au precedat războiul dela 1901 până la 1914, am avut o urcare a circulației monetare de 240%.

Dacă am presupune că într'o evoluție normală, între anii 1914—1928, am fi avut nu un spor de 240%, ci numai de 140%, este evident că circulația de 52 miliarde comandată de proporția populației și prețul aurului, adaptată și timpului, ne-ar duce la o sumă mai mult decât îndoită. Dacă fac aceste raporturi nu este pentru ca să susțin că trebuia să ajungem aci, dar pentru ca să ne dăm mai bine seamă dacă am avut sau nu inflație.

Dacă, științificește, aceste cifre sunt reale—și voiu dovedi că alte țări s'au apropiat de această realitate — și chiar dacă le-am socoti de nereale, în tot cazul ele fac desăvârșită lumină asupra concluziunii

„care se impune cu toată forța comparației și interne și externe, că România n'a avut o inflație monetară, dimpotrivă, că circulația ei este inferioară nivelului circulației ante-belice a Vechiului Regat”.

Întărirea elementului românesc.

După ce am arătat că la noi, din 4 milioane de oameni activi, 80.7% se ocupă cu agricultura; 12.4% cu industria, transportul și creditul, restul fiind întrebuințați în profesii liberale, rentieri, oameni de serviciu, etc., iată cum am arătat din nou necesitatea modificării structurei organice a țării prin întărirea elementului românesc:

„Iată ce se întâmplă atunci. Dintre factorii economici, alimentația, cu locuința și îmbrăcămintea constituie factorii civilizațiunii primare, pe când celelalte industrii reprezintă factorii superiori de civilizație.

Prețurile în general se adaptează la factorul alimentar, așa că atunci când articolul de consumație reclamă 80% din totalul activilor, în mod necesar noi trebuie să cheltuim din ceea ce câștigăm 80% pentru consumație, pentru că altfel nu este materialmente posibil să se întrețină acești 80% activi. *Datoria guvernului este să remedieze această stare de lucruri și ea se poate remedia prin încurajarea agriculturii, prin motocultură, așa cum s'a făcut în alte țări”.*

Numai restabilind un just echilibru între nevoia și capitalurile industriale se poate ajunge la o restabilire generală economică, la independența eco-

„nomică a țării. Iată de ce, vorbind la legea învățământului secundar am insistat și pentru „crearea de meserii rurale, singura în stare să civilizeze satele noastre”.

Credite agricole

Am trecut apoi la politica economică și am arătat că nodul problemei este în producția agricolă:

„Dar pentru aceasta, domnilor, e absolut necesar să se stimuleze producțiunea agricolă și aceasta nu se poate face decât prin intervențiunea și cu ajutorul guvernului. E vorba de credite agricole, cari, dela război încoace, aproape nu există la noi”.

Am citat legile franceze, engleze, turcești, poloneze și americane, cari încurajează agricultura, punând la dispoziție împrumuturi cu 1% până la 3% pe an, țăranilor în general și absolvenților școalelor de agricultură în special, atunci când la noi țăranul plătea Cooperativelor și băncilor populare între 12 și 24%, iar cămătarilor 30—40%, iar absolvenții școalelor de agricultură ies cu diploma în buzunar dar fără nici un ban, așa că nu din vina lor, ci din nepriceperea factorilor răspunzători, ei sunt siliți să abandoneze profesiunea și să devină funcționari.

„Când vorbeam la legea învățământului de necesitatea intensificării învățământului agricol, puneam pe acesta în legătură cu rezultatele slabe pe care acest învățământ agricol le-a dat la noi. Ve-deți că, dacă absolvenților școalelor de agricultură

„li s'ar fi pus la dispoziție credite similare, dacă nu egale cu cele din Franța, este fără îndoială că acești absolvenți nu ar fi luat cariera funcționarismului, ci s'ar fi dedicat carierei agricole ca în Franța, încât și la noi agricultura ar fi progresat. Statul francez a pus la dispoziția acestei Casse Naționale o sumă de 833.865.000 franci, adică peste 5 miliarde lei. Suma provine din redevențele, pe care Banca Franței trebuia să le plătească Statului și pe care Statul le-a abandonat acestui oficiu de încurajare a producțiunii agricole.

În afară de aceasta sunt astăzi în Franța 7091 societăți de asigurare mutuală în contra mortalității animalelor, cari au asigurat aproape 2 miliarde franci; sunt 5.733 societăți de asigurare în contra incendiului și riscurilor agricole, cu un capital asigurat de 5 miliarde și jum. franci; sunt societăți de asigurare contra grindinei cu un capital asigurat de 104 milioane franci; apoi societăți contra accidentelor agricole precum și alte societăți de asigurare și reasigurare în legătură cu agricultura. Prin aceste complexe organe, Franța tinde să ajungă și va ajunge în foarte scurtă vreme să nu mai aibă nevoie să importe cereale. E de reținut că bugetul pe 1928 scutește de impozitul pe venit dobânzile împrumuturilor agricole consimțite Casselor de credit agricole, constituite conform legii din 5 August 1920.

Acelaș lucru îl face o țară industrială cum este Anglia. Nici ea nu mai vrea să depindă de țările străine. De aceea, deși țara este eminentemente industrială, totuși Statul face sacrificii considerabile pentru încurajarea agriculturii. Astfel în 1922, s'au dat în Anglia împrumuturi agricole pe termen scurt,

„de 20 milioane lire sterline, ceea ce însemnează aproape 20 de miliarde lei la o pătură agricolă de 1.345.000 indivizi, pe când la noi la 12 milioane agricultori n'am dat proporțional nici 1%.

În Turcia, pentru a încuraja agricultura, Statul a dat societății drumului de fer Anatolia-Bagdad concesiunea de-a vinde mașini agricole în gări.

În Polonia, 25% din împrumutul de stabilizare este consacrat stimulării agriculturii.

În America, țară industrială, din totalul bugetului se sacrifică 3.3% pentru încurajarea școlilor agricole și pentru agricultura în sine, adică 20 miliarde, deși numai 22% din populație se ocupă cu agricultura, *pe când la noi se cheltuiesc numai 62 milioane lei, deși 80 la sută din populație este agricolă.*

Creditul agricol a avut la dispoziția lui mai puțin de 2 miliarde.

Și nicăeri mai mult decât la noi, intervenția Statului nu se impunea mai puternică. *În adevăr, reforma agrară a luat pământul dela proprietarul, care avea și cultura tehnică și capitalul necesar și l-a dat țăranului care n'avea nici cultura tehnică, nici capitalul necesar.*

Ba și bruma de capital ce mai avusese a fost distrusă de război”.

Un proiect de refacere

Pentru a remedia această stare de lucruri, am propus constituirea unei Casse a refacerii naționale, alimentată fie dintr'un împrumut de 25 miliarde, fie dintr'un impozit extraordinar de 10% cu care s'ar fi majorat toate impozitele directe și indirecte ale Statului, județelor și comunelor pe timp de 3 ani

și care ar fi dat $24\frac{1}{2}$ miliarde, cari urmau să fie repartizate precum urmează:

„Cred că ar trebui date 9 miliarde pentru agricultură, pentru învățământul agricol, pentru încurajarea agriculturii, pentru cooperativele agricole, într'un cuvânt pentru cultura tehnică și refacerea utilajului agricol; 4 miliarde industriei pentru refacerea utilajului industrial; 3 miliarde comerțului; 2 miliarde jumătate pentru refacerea Bucureștiului, fiindcă este o rușine ceace este Bucureștiul de astăzi, Capitala României Mari; 500 milioane pentru locuințe eftine și cel din urmă dar nu mai puțin important, 1.500.000.000 pentru înzestrarea Universităților. Aceasta în concordanță cu ceace spuneam în discursul privitor la învățământul secundar că ceace este astăzi mai necesar țării decât un învățământ intermediar — liceul — este învățământul agricol, profesional, rural pe de o parte, care creiază viitoarea burghezie românească și pe de altă parte învățământul universitar, cari formează adevăratele cadre de elită, cari sunt singure în măsură să ia răspunderea conducerii țării pe ziua de mâine”.

Acești bani nu erau dăruți ci împrumutați, ei urmau să fie restituiți Statului în decurs de 10 ani cu o dobândă de 1—2% pe an; iar cele 4 miliarde date Municipiului București și Universităților aveau și ele să fie restituite din bugetul Statului.

Statul cu creanțele acestea avea să-și procure $24\frac{1}{2}$ miliarde pentru a-și reface utilajul național: armament, căi ferate și șosele, așa încât refacerea economiei private să meargă paralel cu refacerea utilajului Statului.

Răspunsul Domnului Prim-Ministru

Adaug că d-l Prim Ministru Brătianu, răspunzând interpelării mele a răspuns că este *de acord cu mine în ce privește necesitatea unei majorări a circulației fiduciare*, cu toate că până la interpelarea mea economiștii partidului susținuseră că trăim în inflație.

Iată câteva pasagii din răspunsul președintelui consiliului:

„Prin urmare ce va trebui pentru a ajunge la o circulație normală? Avea dreptate d-l Filderman când spunea că circulația noastră care este de vreo 700 milioane lei aur, ar trebui să fie cel puțin îndoită.

Mai întâi pentru această acoperire în aur, avem o parte din ea în aur și deize de pe acum la Banca Națională. Prin urmare nu este vorba decât de o completare de făcut.

În al doilea rând, stabilizarea va avea un efect asupra datoriei Statului la Banca Națională fiindcă nu va mai avea de plătit toată datoria lui 8 sau 9 miliarde lei”.

.....

„După cum spuneam astăzi avem în circulație aproape 750 milioane lei aur. Prin stabilizare trebuie să ajungem și vom ajunge într'un timp dat, pe care nu-l putem determina de pe acum, fiindcă va depinde de ce va putea absorbi piața — la un miliard și jumătate lei aur, adică la îndoirea circulației dela 20 miliarde, la circa 40 miliarde lei de azi. (Aplauze pe băncile majorității).

Acestea este efectul stabilizării și nu numai

„scoborirea dorită de dobânzi, dar asigurarea resurselor necesare țării. Vedeti, prin urmare, ce efecte poate să aibă asupra economiei generale a țării stabilizarea normală”.

Președintele Consiliului de Miniștri a mai spus că este de acord cu efectuarea unui împrumut de reconstrucție, rezervându-și să studieze peste vară în amănunt propunerile mele, iar în toamnă căzând dela putere, propunerile mele nu s’au mai realizat.

Și continuând Președintele Consiliului a spus:

„Dar efectul cel mai mare al stabilizării — și aci răspund indirect la grija d-lui dr. Filderman de a da economiei financiare mijloacele necesare, d-sa crezând că nu este nevoie de împrumut. Am arătat că este nevoie de el.

D-l Dr. W. Filderman: Nu am zis că nu este nevoie; am zis că se poate face și fără el.

D-l Vintilă I. C. Brătianu, preș. consiliului de miniștri și ministru de finanțe: Va fi nevoie mai întâi pentru nevoile arătate adineaori și apoi pentru urnirea înzestrării. Stabilizarea fiind prin ea deschiderea porților pentru viitoarele operații mai lesnicioase și normele de credit”.

Primul Ministru a mai declarat că este de acord cu propunerea mea de a se suprima scandaloasele gratuități pe C.F.R.

„D-l interpelator vorbea de gratuitățile dela CFR. De câte ori ar putea să se reducă și chiar să se des-

„ființeze, fac apel iarăși la Parlament să dea ajutorul lui și vă previu că o să venim cu chestiunea gratuităților, pentru ca să readucem la normal ceea ce trebuie să fie ajutorarea unor anume nevoi de ordin general, însă ieșind din sistemul actual în care gratuitățile nu sunt decât un sistem de favoare în dauna serviciilor publice. (Aplauze pe băncile majorității). Statul nu-și mai poate cunoaște veniturile, fiindcă ele trec de fapt în acelea ale contribuabililor lui, căror pe de o parte li se cer impozite ridicate — și cei mulți sunt cei mai săraci — iar pe de altă parte Statul restituie unor contribuabili privilegiați o parte din veniturile impozitelor prin gratuitățile pe care le acordă. Prin urmare și această măsură necesară pe care d-l interpelator o evalua la 2 miliarde și jumătate — eu nu o evaluez încă — eu o pui tot în acea reacțiune de ordin moral de care vorbeam, în grija de interes general pe care trebuie să o avem și pentru trezirea căreia cer Parlamentului să ne ajute, pentru a ajunge la scopul final ce cu toți dorim”.

IN ARMATĂ

Am luat parte în campania dela 1913 în Bulgaria. Am luat parte la războiul mondial. Am urmat armata în Moldova. Mi s'au încredințat însărcinări grave și delicate.

Nu intru în amănunte. Mă voiu mărgini numai la câteva observații: la Bârlad, în retragere, Comandamentul Etapelor a cerut tuturor armelor să trimeată câte un ofițer pentru ca să studieze și să propună

mijloacele de decongestionare a căilor ferate între Galați-Bârlad, căci ele erau blocate și puneau în pericol retragerea trupelor noastre. Am fost delegat de Marele Cartier General, Serviciul Intendenței. Propunerea mea a fost admisă. Zi și noapte am lucrat la executarea ei.

Am fost însărcinat apoi cu controlul liniilor ferate Bârlad-Botoșani, etc.

În 1917, s'a prezentat la mine un delegat al Marelui Cartier General, — Ad. Locot. Gheorghiu, — spunându-mi că i-am fost recomandat în mod cu totul osebit cu mențiunea că ori de câte ori ar avea o misiune mai grea și mai periculoasă să mi se adreseze mie, fiind sigur că ea va fi îndeplinită: era vorba de pregătiri în vederea ofensivei noastre.

Deși astfel notat nu m'am preocupat niciodată de avansarea mea. Într'o zi, șeful vine la mine și-mi spune că nu știe ce se va întâmpla, dar că o datorie de conștiință îl obligă să-mi predea copia raportului pe care, din proprie inițiativă l-a trimis pentru avansarea mea. Avansarea aceasta n'o cerusem, fiindcă n'a fost niciodată în firea mea să cer răsplată pentru îndeplinirea datoriei. Din raport am aflat că și d-l Maior Stoica mă propusese pentru avansare, tot din proprie inițiativă, și că și raportul d-sale, pe care de altfel nu l-am văzut — era plin de elogii la adresa mea.

M A R E L E C A R T I E R G E N E R A L .

Serviciul Intendenței.

In conformitate cu ordinul circular
No.4025 din 9 Mai a.c.,

Am onoare a propune inaintarea la gr
dul de Ad-tor Locotenent a Administrato
rului sub-Locotenent Fildermann V.dela
acest depozit.-

Acest ofițer, a luat o parte activă
la inființarea depozitelor L.Catargiu
și Maria, s'a achitat tot timpul de cele
mai grele însărcinări in mod inteligent
Energic, avand spirit de inițiativă,
zi si noapte la datorie, s'a dovedit a
fi un element capabil, aducand tot tim-
pul reale foloase armatei, putand fi in-
trebuințat ori unde cu folos.-

Vechimea ca ofițer de rezervă o are
dela 1. Septembrie 1914, cu titlul de doc-
tor in drept din Paris și diplomat al
școlii superioare comerciale; a mai fōs
propus la avansare de D-1. Intendant Ma-
ior Stoica șeful depozitului Barlad, in
raportul inaintat cu adresa No.1856 din
8 Iunie 1917, in care 'i se aduce numai
elogii. *Tamari*

Fiind mereu cu servicii in exterior, a
fost scăpat din vedere la propunerile
din trecut.-

Cred că se face un act de reparație,
cand odată cu inaintarea 'i se va da și
vechimea.-

Ad-tor St. Șerbu

Opresc aici notele mele autobiografice.

Țin să repet că în intențiunea mea n'a fost să accentuez merite sau însușiri. Doar nu sollicit nici răsplată, nici recunoaștere.

Am fost acuzat pe nedrept. Am fost deci silit să mă apăr.

Am fost învinuit de lipsă de patriotism. Am rechemat amintiri din activitatea ce am desfășurat și întărindu-le cu mărturii documentare, le-am lăsat să vorbească cititorului obiectiv. Nu spre măgulirea sau lauda mea, ci spre lămurirea aceloră pe care îi consider judecători imparțiali.

Am redat pe scurt viața mea.

Așa am trăit anii, totdeauna între cei dintâi la datorie cu dragoste pentru popor și cu permanentă preocupare în toate împrejurările pentru ridicarea economică și culturală a țaranului român.

În activitatea mea publică, atât cât ea mi-a fost îngăduită, înăuntrul vieții țării și a poporului, prin scris și prin viu grai, în orice formă am putut s'o îmbrac, s'au vădit totdeauna — am nemodestia și mândria să o afirm — sentimentele mele în toată curățenia lor, sentimente cari vorbesc lămurit de chipul cum vibrează în sufletul meu în dragoste pentru această țară a nașterii mele, a bucuriilor copilăriei și a necazurilor de cari n'am fost și nu sunt cruțat, dar și nădejdele pe cari mi le-am pus totdeauna, pe cari și acum nu le-am pierdut, în spiritul de dreptate al poporului român.

BIBL. UNIV. CLUJ

3081 - 2 1. 1958

EXEMPLAR LEGAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREȚUL LEI 40. -